

THE CULTURAL VALUE OF TURKISH FOLK CULTURE WORK IN CHILDREN'S EDUCATION

NEVRIE CHUFADAR

HEAD ASSIST. DR.
EPISKOP KONSTANTIN PRES LAVSKI UNIVERSITY OF SHUMEN
FACULTY OF HUMANITIES
DEPARTMENT OF TURKISH LANGUAGE AND LITERATURE

BULGARIA
ENES2@ABV.BG

ABSTRACT: CHILD IS A VALUE WHICH HAS A DEFINITE PLACE IN SOCIETY. IN TODAY'S WORLD CHILDREN'S LITERATURE IS PERCEIVED AS A SPECIAL SHARE OF SCIENCE AND STUDY OF THIS TITLE HAS AN INTERNATIONAL DIMENSION, BUT WE SHOULD NOT FORGET THE WORKS OF TURKISH FOLK CULTURE, BECAUSE THEY ARE VERY VALUABLE AND WORTHY CARRIERS OF FOLK LEXIS IN OUR LITERATURE AND CULTURE. CHILDREN, IN ORDER TO ENRICH THEIR POTENTIAL VOCABULARY OF WORDS, TO DEVELOP THEIR LANGUAGE, TO BECOME GOOD READERS, TO KNOW THEIR CULTURE WELL AND BE GOOD COMMUNICATORS, HAVE TO KNOW BETTER THE WORKS OF TURKISH FOLK CULTURE. THE WORKS OF TURKISH FOLK CULTURE ARE WORKS OF TURKISH CULTURE. THESE WORKS CONTRIBUTE TO THE LINGUISTIC EDUCATION OF CHILDREN, THEY INCREASE THE CHILDREN'S LIFE POWER, THEY LEARN THEM TO LOVE MOTHERHOOD, NATURE AND PEOPLE. THEY TEACH THEM A SKILL FOR GOOD BEHAVIOR IN A SOCIETY, A SENSE OF BEAUTY AND STRENGTHEN IMAGINATION AND THEREFORE THESE WORKS OF TURKISH FOLK CULTURE ARE THE BASIS OF ALL CULTURAL VALUES.

FAIRY TALES, SAYINGS AND SET PHRASES, RIDDLES WILL ENRICH THE PLEASURE OF READING, LANGUAGE, MENTAL ABILITY AND CULTURE TO CHILDREN.

THE COMPOSITION WHICH IS FORMED WITH WISE PERSONALITY AND TOLERANT APPROACH OF NASREDDIN HODJA AND HIS DONKEY IN HIS STORIES IS A GOOD EDUCATIONAL MATERIAL FOR EDUCATION, COMMUNICATION AND ENTERTAINMENT FOR CHILDREN.

IF WE WANT OUR CHILDREN TO COMMUNICATE, WRITE AND SPEAK EFFECTIVELY IN VIEW OF THE POSITIVE CULTURAL VALUES OF THESE POPULAR WORKS IN SOCIAL ENVIRONMENT AND AT SCHOOL, WE MUST NOT FORGET THEIR EXISTENCE AND CONTINUE TO APPRECIATE AND REFLECT THEM IN OUR DAILY IN THE UPBRINGING OF CHILDREN.

KEYWORDS: FOLK WORKS, CHILDREN'S EDUCATION, CULTURAL VALUE, LANGUAGE AND COMMUNICATION.

Детето е ценност, което има определено място в обществото. В днешния свят детската литература се възприема, като по специален дял на науката и проучването на този дял има международно измерение, но все пак не трябва да забравяме и произведенията на турската народна култура, защото те са много ценни и стойностни носители на народната лексика на турската литература и култура.

За да бъдат разбрани децата е необходимо да се следи отблизо развитието им, да се открие в положителна светлина тяхното въображение и вътрешен свят, както и да се приеме, че и те усещат чувствата, характерни за възрастните хора. Децата са бъдещето на обществото и са ценност, която заема специално място в него. До настоящето столетие децата задоволяваха литературните си потребности с творби от турското народно творчество или с произведения, написани за възрастни. В съвременното ни се

появи своеобразно литературно творчество в книгите, написани за деца [Огузкан 1977: 13].

В съвременния свят детската литература се възприема като отделна научна дисциплина, изследванията в тази област добиват международни измерения, но също така е много важно и произведенията на турската народна култура да заемат място в детското образование и възпитание. Когато става дума за обучение по турски език и литература, сред първите текстове, за които бихме се сетили трябва да фигурират и произведенията на народното творчество. Защото езикът, използван в тях не е сложен и обременен. Освен това тези текстове са наситени с културни образци. Анекдотите за Насреддин Ходжа са сред красноречивите примери, които отразяват богатството на турската култура.

Всички педагози по турски език трябва да се възползват от приказките и разказите, които са неделима част от турската култура, както и от животрептящите герои и персонажи в тях, от анекдотите, гатанките, римуваните изрази, басните и алегорииите.

Не трябва да се изпуска от поглед, че народното творчество, предавано от поколение на поколение е ползотворен източник в детското образование. Много е важно децата да се запознаят, да научат и да овладеят богатите извори на народното творчество, за да обогатят речниковия си фонд, интензивно да развият комуникативните си умения и способности и да станат добри читатели. Тези културни ценности не трябва да се забравят.

Народното творчество подпомага езиковото обучение при децата, то укрепва жизнените им сили, както и стои в основата на всички културни ценности, които ги учат на любов към природата, човека, и които развиват у тях социална активност и усет към красивото, и подсилват въображението им.

Ние трябва да подбираме образците от турската народна литература и да ги предложим на вниманието на нашите деца и да им помогнем да осмислят и да правят разлика между опозициите добро – зло, мъдрост – глупост, работливост – ленивост, обич – омраза, истина – лъжа и да осъзнаят, че връзката между език и култура е неделима.

Културната ценност на жанровете в турското народно творчество при детското образование и възпитание

Произведенията на народното ни творчество жанрово са много обогатени. Приказките, анекдотите, гатанките, приспивните песни, римуваните фрази, пословиците и поговорките трябва да заемат специфично място в детското образование. Ако специалистите, които изготвят учебни помагала с подобно съдържание използват правилно и ефективно тези жанрове, това ще повиши качеството на образованието и културата на децата изучаващи турски език и литература.

От важно значение е в книгите с детска литература да бъдат включени народните творби на турската култура. Ерман Артун казва: „Една литература има здрава структура тогава, когато е изградена върху собствените си корени.“ [Артун:URL]. Тези корени извираят от фолклора и съставляват основните артерии на турската култура. Ако ние искаме децата изучаващи турски език да получат солидно и качествено образование, трябва да започнем от жанровете на народното творчество, защото те са първоосновата на турската литература и култура и съдържат много ценна лексика. Децата са бъдещето на света и ако те получат ефективно и качествено

образование и възпитание в нашия глобален свят ще са бъдещи добри комуникатори, учители и преводачи.

Ако разгледаме жанровете, спадащи към народното творчество от гледна точка на използването им в детската литература, не може да се отрече ролята на приказките за мотивирането на децата в развиването на навиците им за слушане, четене, говорене, писане.

Турската фолклористка Мухсине Явуз казва: Повторенията, глаголите за бързина, за продължителност и за приближаване, звукоподражателните изрази, пословиците, поговорките, молитвите, заклинанията и наситените с пъстри и изящни словоформи от народното творчество приказки не само карат индивида да се наслади на красотата на езика, но допринасят и за това в бъдеще хората на изкуството и писателите да създават нови художествени творби, развивайки този наратив [Явуз 1999:440].

Римуваните фрази (текерлеме) са сред елементите на народното творчество, за чиято форма, тема, съдържание и функция все още няма точно определение [Дуймаз 2002: 9]. В римуваните фрази последователно се редуват разсъждения, които нямат мисловна връзка помежду си. Те служат за езикови упражнения чрез игри и приказки в детското образование. Римуваната фраза, която детето ще заучи трябва да отговаря на възрастта му. Тези фрази са характерни за кратките песнички, клишираните изрази, които децата рецитират по време на игри, тържества, в различни прояви при традиционни празници [Аккая 2000: 605].

Римуваните фрази способстват за усвояването на символите и алегиите и логическата последователност на езика като се основават на причинно-следствена връзка. Те развиват логиката. Трансформирайки езиковите единици в логически задачи, подсилват речта. Римуваните фрази укрепват езиковата памет на детето. Помагат му да усвои езика на практическо равнище. Чрез римуваните фрази децата се забавляват, способността им да разсъждават се развива, а фигурирането им в игрите и приказките привлича техния изследователски интерес [Артун:URL].

Ритъмът, породен от хармонията между лексемите в римуваните фрази събужда интерес у децата. Тази специфика на римуваните фрази спомага за развитието на чувството им за ритмичност. Такива фрази имат съществен ефект и за усвояването на нови думи от децата, за развитието на речевата им способност и за по-пълноценното им общуване. Редуващите се една след друга думи със сходен звуков състав имат хумористичен ефект върху детето, будят у него учудване и го забавляват. Хармонията в римуваните фрази също ги прави лесни за наизустяване от страна на децата [Чългън 2007: 91].

Известни са и случаи, в които честото повтаряне на такива фрази помага за отстраняването на някои говорни дефекти. По начало е възможно хармонията в римуваните фрази да оформи интерес и добър вкус у децата към поезията. За децата, които тепърва започват да се обучават е възможно да се изработят както пособия с римувани фрази и гатанки, така и книжки с богат илюстративен материал.

Римувани фрази от Търговишки район:

*Leylek leylek havada
Yumurtası tavada
Geldi konu hayada
Hayat yıkıldı*

*(Щъркел, щъркел на небето
Яйцето му в тигана
Дойде и кацна на верандата
Верандата се събори*

*Gagası yere dikildi.**Човката му се заби на земята.) /бук. превод/*

*

*Portakalı soydurdum**(Накарах да ми обелят портокала**Baş ucuma koydurdum**и да ми го сложат до главата**Ben bir yalan uydurdum**Аз измислих една лъжа**Al çık, bal çık, sana dedim çık.**излез.) /бук. превод/**Ал чък/вземи излез/, бал чък/мед излез/, на теб казах*

*

*Feslen peslen,**(/Босилек/Феслен песлен**kavgayı keslen,**спри караницата**benden önce konuşan**който проговори преди мен**fare deliğine girsin**да влезе в миша дупка.) /бук. превод/*

Гатанките са забавни загадки, които не назовават субекта, за който се говори, обозначават иносказателно качествата му и оставят слушателя или читателя сам да се досети. В гатанките в различни форми са застъпени природните обекти и явленията, свързани с тях, човекът, животните, растенията, предметите, разумът, остроумието. Гатанките се характеризират със специфичен стил и традиция на запитването. Както и останалите жанрове на народното творчество, така и гатанките играят съществена роля за утвърждаването на основополагащите ценности и принципи в обществото. От друга страна в зависимост от региона за който се отнасят гатанките открояват светогледа и чувството за естетика на хората от съответния регион [Артун: URL].

Гатанките са част от произведенията на народното творчество, които са ценен източник при детското образование. Децата много обичат да задават гатанки, както и да ги отгатват, защото това повишава самочувствието и подсилва мисленето им. В техния свят гатанките заемат специално място. Това важи и за съвременните деца. В гатанките се наблюдава отражението на общите вкусове и култура на обществото. В древността когато е нямало средства за забавление, особено през зимните нощи гатанките са били повод за развлечение не само за децата, но и за възрастните хора.

Този жанр на народното творчество не само забавлява, но и увеличава функционалността на разсъдъка и интелекта като спомага за оформянето на заключение чрез общите белези на предметите. В приказките и разказите персонажите, които притежават сила и мощ използват гатанките като средство за проверка на ума, а в други случаи намирането на отговора на гатанката е предварително условие за изпълнението на дадено желание, например царят ще даде ръката на своята дъщеря на този, който отгатне гатанката му.

Децата започват да добиват интерес към гатанките след тригодишна възраст. Усилието за отгатване на загадката кара децата да разсъждават, помага им да осмислят качествата на предметите. Римите и мерената реч в гатанките помага на децата да почувстват първата наслада от поезията. Децата изпитват голямо удоволствие от подобно забавление, което ги тласка към остроумие, а всеки успех повишава самоувереността им [Демирай 1977: 16].

Децата в начална степен бързо се изморяват и за отмора учителят може да разнообрази урока с гатанки под формата на игра. Така дори и в пасивно състояние децата пак ще получат знания и ще се забавляват. Например:

Gökte açık pencere, Kalaylı bir tencere. /Ay/ (Отворен прозорец на небето. Една тенджерка калайдисана.) /Луната/

*

Bağlarım yürür, Çözerim durur. /Ayakkabı/ (Връзвам върви, Отвързвам спира.) /Обувки/

*

<i>Suyu tuzlu içilmez,</i>	<i>(Водата му е солена не се пие</i>
<i>Vapursuz hiç geçilmez,</i>	<i>Без кораб не може да се минава</i>
<i>Rüzgârlar çok eserse,</i>	<i>Ако повеят много ветрове,</i>
<i>Dalgaları eksilmez.</i>	<i>Вълните му не намаляват.</i>
<i>/Deniz/</i>	<i>/Морето/</i>

*

Gökte gördüm bir köprü, Rengi var yedi türlü. /Gökkuşağı/ (На небето видях един мост. Има седем вида цвят.) /Небесна дъга/

*

Ben giderim, O gider. Güneşte beni izler. /Gölge/ (Аз отивам, той отива. И слънцето мен преследва.) /Сянката/

*

Akşam baktım çok idi, Sabah baktım yok idi. /Yıldızlar/ (Вечерта погледнах, беше много. Сутринта погледнах нямаше.) /Звездите/

*

Kuyruğu var, at değil. Kanadı var, kuş değil. /Balık/ (Има опашка, кон не е. Има криле, птица не е.) /Риба/ [Дерстекник:URL]

Легендата е предание, в което събитията се разказват от поколение на поколение като действителни случки. Легендата е литературен вид, който се е развил под влиянието на силното творческо въображение на народа. Легендите заемат важно място в културата на даден регион или общност и заедно с това между тях и митологията съществува тясна връзка.

Събитията, разказани в легендите понякога може и да изглеждат чудновати, но в повечето случаи те се основават на действителни случаи и реални лица. Преобладаващата част от тези разкази са свързани с персонажи, осъществили героични подвизи. Пъстрият и привлекателен език на легендите привлича интереса на децата [Артун:URL].

Редица митологически елементи, усъвършенствани в тези рамки притежават белези, които ги превръщат в предмет на детската литература и учат децата на героизъм и храброст. Подсилват чувството им за отговорност, вяра и доверие в самите себе си.

Анекдотите са произведения на народното творчество, възникнали в широка географска област и са се съхранили в устното творчество от хилядолетия насам.

Изхождайки от вече съществуващите определения може да се изтъкне, че анекдотите са кратки хумористични разкази с определени мотиви.

Езикът на анекдотите е разбираем без излишна украса. В анекдотите са налице различни начини за подсилване на разказа. Например употребата на думи с преносен смисъл и повтарянето на някои изрази. Анекдотите са сред произведенията на народното творчество, които може да са част от детската литература [Артун:URL].

В турското народно творчество важно място заемат анекдотите за Насреттин Ходжа, които са основен елемент на хумористичното изкуство. Дидактическата особеност на анекдотите и способността им да тласкат слушателя към размисъл не изпъкват на преден план, но в тях присъства специфично ядро, което без да се натрапва възпитава, поучава и видимо внушава мъдрост и опит. Изключително добре отразяват веселата страна на турската душевност. Още повече, че в тези анекдоти любовта, доверието, здравомислието, радостта и надеждата взимат превес пред ненавистта, съмнението, яростта, безнадеждността. Дори се загатва, че именно цитираните положителни качества са преимуществените характерни черти и културни кодове на турското общество [Темрин, 2009:4- 6].

С посланията, отразяващи житейските истини и човешките отношения анекдотите за Насреттин Ходжа са поучително средство, което може да се приложи към всички обществени слоеве. Това средство може да се прилага активно при преподаването на социо-културните ценности. Това важи особено за категории като обич, любов, толерантност, справедливост, честност, семейни връзки, междусъседски отношения. В случаите с деца със специални нужди, в предучилищното образование и в по-горен етап анекдотите може да се изиграят като сценки с цел усвояването на ценностите в обществото. Чрез анекдотите противоречието между поколенията може да се сведе до минимум. Анекдотите са ефективно средство за отдалечаване на децата от виртуалния свят, факт от който най-много се оплакваме в съвремението ни, те ще ни помогнат по-лесно да ги възпитаваме на културни ценности, както и да укрепим духа им. Анекдотите може да се прилагат като ефективно средство за преодоляване на противоречията между поколенията, тъй като в тях постоянно се повтаря езикът на толерантността [Батур, Сър, Бек 2012: 595:URL].

Анекдотите за Насреттин Ходжа, които са сред най-значимите ни културни ценности може да се включат в обучението по турски език. Тези анекдоти трябва да се разглеждат като богатство и образователно-възпитателен предмет и педагозите във всички степени могат да си служат с тях. Колкото по-често учениците ги чуват, толкова повече ще опознаят и обикнат културата си. Включвайки в съдържанието си поговорки, пословици, игрословици и други елементи на словесното изкуство, анекдотите отразяват красотата на турския език. Следователно те трябва да фигурират в учебното съдържание и с тях да се правят упражнения за развиване на уменията за четене и слушане, устен и писмен преразказ, усвояване на граматическите правила и комуникиране.

Ето и някои от най-известните Насреттинови (Настрадинови) анекдоти със следните мотиви: *«откъде да знае в тъмното дясната пътека», «тези, които знаят, да кажат на онези, които не знаят», «това е откритие на сина ми, аз не съм го научил», «Аллах, който е дал 999 жълтъци, ще даде и хилядната жълтица», «щом нямам намерение да ти услужа, мога и брашно, и булгур на въже да простра»,*

«хавлията се цени в банята»,
 «жено, остави крадецът да тършува, ако нещо намери, лесно ще го вземем от него»,
 «намирате за добро магарето, собственикът на когото е умрял»,
 «когато, умра и аз, ще се свърши целясвят»,
 «вече няма пари под възглавницата: няма ги, не си ги оставил» и др. [Татарлъ 2007].

Приспивните песни са прозаични или римувани текстове, съпроводени с мелодии, които майките пеят на децата си, за да ги приспят [Елчин 2004: 271]. Приспивните песни се импровизират и главно съдържат пожелания за дълголетие на детето, късмет, опазването му от уроки и болести, да не плаче, да е послушно, да порасне бързо, да стане младоженец или младоженка, да бъде щастливо [Ярдъмджъ 1998:50].

Приспивните песни се предават от поколение на поколение в различни периоди от време, а мелодиите им имат въздействащ ефект върху децата. Отразват културата на обществото, в което са възникнали. В приспивните песни срещаме особености, характерни за местната култура, традиции и обичаи, исторически и социални аспекти.

Темите на приспивните песни се променят в зависимост от емоционалното състояние на майката. Детето също е тема на приспивните песни. Радостта от здраво роденото дете, пожелания за благородно родословие, добър нрав, обрязване, образование, сгодяване, омъжване, сватба, както и самотата, заминалия за гурбет баща, ангелите пазители са сред основните теми на приспивните песни [Елчин 2004:271].

В тези песни също така може да фигурират и пожелания детето да стане учен или големец като порасне. По начало приспивните песни издават душевното състояние на майката – дали е тъжна или весела. Всъщност приспивните песни са един вид занимание за самата майка, но нейната мелодия има въздействащ ефект върху детето. Още в люлката детето се повлиява от благозвучието на приспивните песни, особено момиченцатата над тригодишна възраст възпроизвеждат тези песни при игра с кукла. Така чрез простите, дори монотонни мелодии на приспивните песни децата се запознават с музиката и поезията [Демирай 1977: 18-19].

Ако текстовете в книгите с детски приспивни песни бъдат илюстрирани, това би било особено полезно за момичетата, които тепърва се учат да четат, това ще развие у тях качества като грижовност, изпълняване на дълг, отговорност и внимателно отношение. (виж. Tırgovişte ili Güneyköy'ü Türk Halk Kültürünün Bazı Gelenekleri ve Görenekleri B: Bulgaristan Türk Halkbilimi. Derleyen: Naşim Akif. V. Tırnov. Faber Yayınevi 2011, 26-41 - Традиции и обичаи в турската народна култура в село Копрец, Търговищка област. – В: Турският фолклор в България. Съставител: Хашим Акиф. Университетско издателство „Епископ Константин Преславски”, 2011,32-51).

Народните стихотворения (мани): това е най-разпространената кратка стихотворна форма в народното творчество с неизвестен автор. Сред основните теми в тях са житейските събития, любовта, гурбетът, ревността, обидата, носталгията, природата и др., като първите две строфи са своеобразно въведение на чувствата, мисълта и въображението в стихотворението. След първите две строфи, които привличат вниманието на читателя или слушателя в третата и особено в четвъртата строфа се откроява основната идея. Много рядко се срещат народни стихотворения, в които и четирите строфи отразяват едно чувство, идея и въображение [Елчин 2004:218].

Народните стихотворения, които се рецитират с характерен тон, от една страна, са насочени към миналото, а от друга – към настоящето. Тези стихотворения са запазили функционалността си с оглед на това, че отразяват онези събития от живота, в които са втъкани отношенията между човека и обществото. Както и останалите произведения на народното творчество, така и народните стихотворения, наречени **мани** имат съществена роля за формирането на динамиките, на които се крепи дадено общество.

В зависимост от региона, за който са характерни чрез тях можем да уловим светогледа, житейската философия и разбирането за естетика на хората, които го населяват [Артун 2004:111].

Народните стихотворения мани предават от поколение на поколение традициите, обредите и обичаите като по този начин оказват влияние върху формирането на чувствата, мисленето, обогатяват въображението. Поради това са сред жанровете на народното творчество, които може да фигурират в учебния материал при детското образование.

Поговорките са кратки и стегнати изрази с неизвестен автор, които са достигнали до нас от предците ни и отразяват техния опит и мъдрост или в поучителна форма, или като обобщаваща мисъл. Поговорките илюстрират начина на мислене и поведение, характерни за епохите и териториите, в които са възникнали [Ой, 1991: 445].

Поговорките са плод на народната мъдрост. Те са възникнали в резултат на вековния опит на широките народни маси и базираните на този опит идеи. Поговорката е най-добрият съдник в случай на неразбирателство [Аксой, 1988: 15].

Поговорките са сред произведенията на народното творчество, от които децата извличат поука. В тях са застъпени теми от социологията, психологията, педагогиката, икономиката, философията, историята и фолклора. Поговорките са изрази с устойчива форма, които съобщават дадена мисъл с едно или няколко изречения. Тъй като идеите в тях се изказват в много стегната форма и в преносен смисъл, за малките деца не е лека задача да схванат смисъла и да си обяснят значението на поговорките. Едва децата над десетгодишна възраст започват постепенно да вникват в смисъла им. А дванайсетгодишните деца може да си служат с прости поговорки когато изразяват определена мисъл [Демирай 1977: 19].

Пословиците са фразеологични съчетания, които са плод на народната мъдрост. Възникнали са в резултат на умението на народа за създаване на умотворения. Всяка пословица е забавно откритие. В пословиците в синтезиран вид се предава завършена мисъл с богато съдържание [Аксой, 1983: 47].

Пословиците и поговорките са сред неизменните компоненти на устното и писменото творчество. Пословиците и поговорките изразяват завършена мисъл, която илюстрира оценъчните критерии, житейската философия и светогледа на даден народ.

Поместването на пословиците и поговорките по целесъобразност в книгите по детска литература, би обогатило жанрово текстовете, както и би помогнало на децата да разбират по-добре значението им и да се изразяват по-пълноценно.

Например: „*Kurdun ensesi kendi işini kendi gördüğü için kalındır*” (На вълка му е дебел врата, защото сам си върши работата.),

“*Kendi düşen ağlamaz*” (Който падне сам, не плаче),

“*Uşlu dursaydı, başına iş almazdı*” (Да бе мирно стояло не би чудо видяло),

“*Acele işe şeytan karışır*” (На бързата работа дявола се меси),

"Her bildiğini söyleme, her söylediğini de bil" (Не казвай всичко, което знаеш, и знай всичко което казваш),

"Büyük lökta ye büyük söz söyleme" (Голям залък лапни, но голяма дума не казвай),

"Erken kalkan, erken yol alır" (Който става рано, рано поема по пътя си),

"Ya olduğun gibi görün, ya da göründüğün gibi ol", (Или се представи такъв какъвто си, или бъди такъв за какъвто се представяш),

"Sabır ağsına çıkmak güçtür, lakin meyvesi lezetlidir" (Трудно е да се изкачиш на дървото на търпението, но плодът му е вкусен,)

"Az konuş, çok dinle" (Малко говори, много слушай),

"Gülme komşuna gelir başına" (Не се смей на съседа си, може да те сполети и теб),

"Bir fincan kahfenin kırk yıl hatırı vardır" (Една чаша кафе се помни 40 години)

"Yalancının evi yanmış kimse inanmamış" (На лъжеца къщата изгоряла, никой не повярвал).

Баснята е епическо произведение с бързо развитие на действието, в което чрез образи на животни и растения иносказателно се разказва поучителна история. По своите особености баснята е близка до приказката и притчата, но се отличава от тях с поучителния и повелителния си тон. Баснята се основава на хилядолетния човешки опит и практика и съдържа нравоучителни послания не само за децата, но и за възрастните хора. В сравнение с поговорките нравоучителните басни имат по-въздействащ и запомнящ се ефект, може би защото в известен смисъл представят в образи (драматизират) тяхното съдържание. Истинската цел на басните е в кратка форма да изтъкнат основната идея чрез една или няколко случки. Поради това басните се характеризират с кратко съдържание [Ялчин, Айташ 2003:127].

Басните привличат интереса на децата, тъй като случките в тях са представени чрез образи на животни, поради което те са сред значимите произведения в детската литература [Курназ, Татчъ 2000: 108]. Известен преводач на басни от и на турски език е поетът Орхан Вели.

Културната ценност на приказките в детското образование и възпитание също не е за пренебрегване.

В определен възрастов период децата изпитват голям интерес към тях. Приказката е литературен повествователен жанр, в който се разказва за свръхестествени явления, в тях липсва представата за време и място. По начало този жанр е характерен за устното творчество. Приказките са достигнали до нашето съвремие, бидейки разказвани и разпространени сред хората, поради което те отразяват житейската философия, културата и вярванията на обществата [Демирай 1977: 21].

Приказките имат изключително благотворно влияние върху развитието на децата. В детското образование приказката спомага за развитието на мисълта и разширява светогледа на мислене. Обогаत्या речниковия фонд и ускорява усвояването на нови понятия. Заедно с това приказките събуждат любопитството на детето, повишават креативността му, и развиват умението му да осмисля причинно-следствените връзки. Приказките заличават страховете на детето, открояват възжеланията му, помагат му да осмисли изпитанията, пред които е изправено, както и да намери решението им. Развиват личностните му качества. В приказките се наблюдава сериозно отношение към проблемите на децата, без те да се подценяват. Това им вдъхва увереност. Повишава оптимизма им за бъдещето [Акйълдъз:URL].

В приказките детето среща образците, които обича и мрази в реалния живот и като преживява опита на приказните герои започва да разграничава доброто от лошото.

То изключително добре възприема случващите се събития. По забавен начин започва да прави разлика между добрината и злината, между работливия човек и мързеливеца, между умника и глупака.

Приказките са най-богатият жанр на народното творчество, които може да се използват в детското образование. Като се оцени сериозно от гледна точка на педагогиката, детската психология и лингвистиката положителното влияние на приказките върху детската психика и мислене, е необходимо те да се включат като помощни материали в книгите за детско образование.

Приказките, от една страна, спомагат за усвояването, практикуването и обогатяването на турския език, а от друга, са много полезно средство за образование и възпитание. За да имат ефект върху поведението и развитието на децата, приказките трябва да съдържат определени положителни качества.

Онова, което детето харесва в приказките е фантастичното им измерение. Приказката е сякаш опростен модел на реалния свят. Същевременно тя е средство, чрез което детето добива знание и опит за живота [Ялчин, Айташ 2002: 47].

Приказките до голяма степен привличат вниманието предимно на децата в предучилищна и в начална училищна възраст. Тайнствената атмосфера, фантастичните приключенски събития, надделяването на добрите персонажи над лошите в приказките привлича интереса на децата. С други думи, приказката предлага на детето свят, близък до неговия [Дилидюзгюн 1996: 31].

Приказката, която е универсален повествователен жанр се определя и като „измислен разказ“. Именно свръхестествените и измислени събития са основните особености на приказките. Приказката е художествено средство, чрез което се цели подготвянето на индивида за живота още от детска възраст, за да се изгради като личност, която разчита на себе си в обществото, в което живее. За постигането на тази цел се подбират онези елементи от приказката, насочени към читателя и слушателя, които имат нравоучителен характер [Боратав 1969: 96].

Най-важната особеност на приказките е, че в битката между доброто и злото винаги побеждава доброто и възтържествува справедливостта. За разлика от възрастните хора децата не успяват да направят логически връзки и асоциации между истината и измислицата. Те имат свои идеи в мисловния им свят и силата на въображението е от съществено значение.

Фактът, че фантастичното измерение на приказките, от една страна, съдържа реални субекти, а от друга – отвлечени категории, до голяма степен привлича интереса на децата на възраст между четири и осем години. В този случай логиката в повествованието на приказката и детската логика са близки, а въображаемият свят на децата се различава от света на възрастните. Приказката развива детското въображение.

Приказките отключват фантазията на детето, тласкат го към „абстрактно“ мислене и спомагат за емоционалното му развитие, заради което играят важна роля в образованието по турски език [Билкан 2009:9].

Четенето или разказването на приказки на децата може да допринесе за усвояването и осмислянето на езика, както и за моралното и индивидуалното му развитие. Спомагат за усъвършенстването на вътрешния му свят и на света около него, активизират творческото му въображение и повишават концентрацията му. Ако детето се развива в среда, в която постоянно и редовно се поддържа речева комуникация, то научава езика по-бързо. Деца, на които не се обръща внимание и не се полагат специални грижи за развитието на речта им, проговарят по-късно и речниковият им

запас остава беден. В този период макар детето да не разбира смисъла на приказката, чрез повторение на думите езиковото му обучение се ускорява. Приказката играе важна роля за развитието на детето. То лесно запомня думите и започва да служи с майчиния си език [Гьокшен 1955: 546-550].

Детето изпитва симпатии и уважение към човека, който му разказва или чете приказки, то спокойно комуникира с него и започва да задава въпроси. Приказката сближава невръстното дете с възрастния човек и служи като средство за комуникация помежду им.

Когато се разказват приказки трябва да се спазват някои специфични особености, защото те по начало са част от детската литература, които се разказват устно. От особено значение е подборът на думите, използването на езика на тялото, регулирането на тембра на гласа в потока на речта, както и правилният акцент [Гюлерюз 2006; Ялчин, Айташ 2003].

Приказките с високи художествени качества, които имат образователна и културна стойност, изграждат личността на детето по модела на положителните образи, така го насочват да стане личност, способна да преодолява трудностите, които ще срещне по пътя си. Дават на детето надежда и вяра, подсилват въображението му, чрез което то ще има по широк мироглед и по-големи мечти и идеи в бъдеще. И в предучилищното, училищното и извънучилищното обучение функцията на приказките в учебния процес, особено от гледна точка на езиковото обучение, речевата комуникация, развитието на речта и осъзнаването на езика е огромна и не трябва да се подценява.

С оглед на това, че отразяват специфичните белези на обществото приказките имат богато съдържание, било заради мащабите на географската ширина, в която са разпространени, било заради културното разнообразие. Като пренасят децата в напълно различни земи върху летящи килимчета, приказките спомагат за развитието на въображението и творческите им умения, запознават ги с един обширен свят, информират ги за религиозните, моралните и културните ценности на редица народи. Но преди да се представят на вниманието на децата приказките трябва да бъдат внимателно редактирани, ако в тях се съдържат непристойни изрази и намеци, противоречащи на добрия морал. Защото образователната стойност на приказките се крие както в посланията, така и в изразите и понятията, които детето ще запомни.

Основната цел на настоящото изследване е да изтъкне и да обясни културната ценност и влиянието на произведенията на турското народно творчество върху образованието, комуникативните умения, културата и развитието на децата изучаващи турски език и литература. В това отношение езиковите, емоционалните, психосоциалните, нравствените, комуникативните и познавателните способности на децата се повишават.

В заключение може да се изтъкне, че произведенията на народното творчество са ефективен източник в детското образование и възпитание. Приказките, римуваните фрази, гатанките, легендите, басните, приспивните песни, народните стихотворения - мани, пословиците и поговорките, анекдотите за Насреттин Ходжа спомагат за запознаването на децата с живота, за добиването на социални и комуникативни умения. Произведенията на турското народно творчество са в основата на всички културни ценности те укрепват силата за живот на децата, учат ги на любов към народа, природата и човека, възпитават у тях чувство за естетичност и социално поведение, помагат им да разграничат доброто от злото, истината от лъжата, обогатяват тяхното

въображение, развиват у тях комуникативни способности и умения. От друга страна, словесните произведения на турското народно творчество съхраняват за поколенията културните ценности на обществото. Точно заради важната им роля не трябва да забравяме, че е нужно да съхраним тези ценни източници в процеса на детското образование и възпитание.

REFERENCES:

1. **Akkaya, N., 2000:** "Tekerlemelerin Chodzhuk Eğitimindeki Yeri", I. Ulusal Chodzhuk Kitapları Sempozyumu, Ankara: Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi ve Tömer Dil Öğretim Merkezi Yayınları, 2000.
2. **Aksoy, Ö., A., 1983:** Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü, İstanbul, 1983, s.47.
3. **Aksoy, Ö., A., 1988:** Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü, İnkilâp Kitabevi, İstanbul, 1988, s. 15.
4. **Artun, E., 2004:** "Türk Halk Edebiyatına Giriş "Kitabevi Yay. İstanbul, 2004.
5. **Bilkan, F., 2009:** Masal Estetiği, Timash Yayınları, İstanbul, 2009, s.9.
6. **Boratav, P. N., 1969:** 100 Soruda Türk Halk Edebiyatı, İstanbul, 1969, s.96.
7. **Chichekler, S., 2006:** Anadil Türkçe Öğretiminde Fıkra Metinlerinin Kullanılması, Yüksek Lisans Tezi, Konya, 2006.
8. **Chilgin, A., 2007:** Chodzhuk Edebiyatı, İstanbul: Morpa Kültür Yayınları, 2007.
9. **Demiray, K., 1977:** Açıklamalı Chodzhuk Edebiyatı Antolojisi, İnkilâp ve Aka Kitabevleri, İstanbul, 1977.
10. **Dilidüzgün, S., 1996:** Çağdash Chodzhuk Yazunu, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 1996, s. 31.
11. **Duymaz, A., 2002:** İrfanu Arzulayan Sözler. Tekerlemeler. Ankara, 2002.
12. **Elchin, Ş., 2004:** Halk Edebiyatına Giriş, Akçağ Yayınları. Ankara, 2004.
13. **Gyokshen, E., N., 1955:** "Masalun İmkanları ve Ana Dile Hizmeti", Türk Dili, IV, 1955, Sayı: 45, s. 546-550.
14. **Kurnaz, C., Tatchu, M., 2000:** Yolümünün 50. Yulunda Belgelerle Orhan Veli, Ankara: Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, 2000.
15. **Oğuzkan, F., 1977:** Chodzhuk Edebiyatı, Kaduoğlu Matbaası, Ankara, 1977.
16. **Oy, A., 1991:** TDV İslam Ansiklopedisi, TDV Yayınları, İstanbul, 1991.
17. **Tatarluq I., 2007:** Nastradin Hodzha. Favorit-AM. Sofiya. 2007.
18. **Taşdelen, V., 2009:** "Tefekkür Geleneği Açısından Nasreddin Hodzha Fukraları", Temrin Dergisi, Nasreddin Hoca Özel Sayısı, İstanbul, 2009.
19. **Yardımcı, M., 1998:** Başlangucundan Günümüze Halk Şiiri Âşuk Şiiri Tekke Şiiri, Ankara: Ürün Yayınları, 1998.
20. **Yavuz, H., M., 1999:** Masallar ve Eğitimsel İşlevleri. Ankara, 1999, s.440.
21. **Yalchin, A., Aytash, G., 2002:** Chodzhuk Edebiyatı. Akçağ Yayınları. Ankara, 2002.
22. **Yalchin, A., Aytash, G., 2003:** Chodzhuk Edebiyatı 2. Baskı, Ankara: Akçağ Yayınları, 2003.
23. **Yılmaz, A., 2012:** Chodzhuk Eğitiminde Masalun Yeri Sosyal Bilimler Dergisi Mayıs 2012, Sayı:25, s.299-306.
24. **Akyıldız, A.** Masalun chodzhuk gelişimi üzerindeki etkileri.
<http://www.beyazpsikoloji.com/c/ebulten/makale/pageid16> : Dostup: 20.04-16

25. **Artun, E.** Türk kültürü ürünlerin chodzhuk edebiyatuna katkıları.
http://turkoloji.cu.edu.tr/HALKBILIM/erman_artun_ortak_turk_kulturu_cocuk_edebiyati_na_katkilari.pdf. Erişim 15.03-16 Dostup: 02.04.16
26. **Batur, Z. Sır, A. N.ve Bek, H.** Nasreddin Hodzhanın Fukralarında Değer Yarguları ve Eğitim.http://www.turkishstudies.net/Makaleler/232893648_32Batur%20Zekerya-A.Nur%20S%C4%B1r_H.%20Bek_S-583-596.pdf. Dostup: 31.03.16
27. **Şahin, H.** Anonim Halk Şiirinde Tekerleme <http://www.turkedebiyati.org/anonim-halk-siirinde-tekerleme>, Dostup: 10.04. 16
28. **Dersteknik:** Chodzhuklar İçin Bilmedzheler ve Dzhevapları
<http://www.dersteknik.com/2013/02/cocuklar-icin-bilmeceler-ve-cevaplar.htm>. Dostup: 10.05. 16

SOCIOBRAINS